

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЗ «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

МУЗИЧНА ТА ХОРЕОГРАФІЧНА ОСВІТА
В КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРНОГО
РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Матеріали і тези VIII Міжнародної конференції
молодих учених та студентів
(14-15 жовтня 2022 р.)

1 том

ОДЕСА 2022

dr hab. Mirosław KISIEL, prof. UŚ
Uniwersytet Śląski w Katowicach, Polska
<https://orcid.org/0000-0003-2002-0116>
miroslaw.kisiel@us.edu.pl

POZASZKOLNA AKTYWNOŚĆ MUZYCZNA ADOLESCENTÓW W DOBIE GLOBALIZACJI KULTURY

– wizja badań interpretacyjnych ze Śląska, jednego z regionów Polski

Każda kultura – w tym muzyczna – ma istotne znaczenie dla integralnego rozwoju i wychowania młodego człowieka. Kultura domu rodzinnego, kultura środowiska, kultura szkoły, instytucji kulturalno-oświatowych, kultura rówieśnicza, kultura tworzona przez mass media i Internet stanowi ważną podstawę aksjologiczną wychowania i samowychowania, tworząc szeroką przestrzeń do działań jej uczestników.

W okresie globalizacji kultury doświadczamy dynamicznego procesu wzajemnego łączenia się i asymilacji kultur, z którego powstaje w miarę jednorodna i wspólna kultura. Przykłady globalizacji kulturowej można dostrzec w tych zwyczajach, które zostały dostosowane do cech innych, to znaczy zostały zdefiniowane na nowo i można to zaobserwować między innymi poprzez ekspresję artystyczną, modę, gastronomię, muzykę w każdym kraju¹. Egzemplifikacją tego typu przemian może być słuchanie piosenek np. utworu znanego zespołu muzycznego, który odbywa się na różnych kontynentach bez bariery językowej, ponieważ wszyscy fani śpiewają ją tak samo. Globalne połączenia medialne umożliwiły poznanie wielkiej różnorodności w tym obszarze. Globalizacja kulturowa paradoksalnie jest zjawiskiem, które zjednoczyło miliony ludzi, ale poza pozytywnymi konsekwencjami dostrzegane są też negatywne. Kultury regionów lub miejscowości o mniejszej liczbie mieszkańców ulegają z różną dynamiką wpływom kultur większych i bardziej wpływowych regionów lub krajów, pomijając własną tożsamość. Niektóre zwyczaje lub tradycje kulturowe są zagrożone zanikiem lub zapomnieniem, ponieważ zostały wyparte przez bardziej wpływowe działania w tym obszarze². Różnorodność kulturowa zmniejsza się, ponieważ wytwarza się integralna kultura popularna.

Zjawisko globalizacji kultury jest częścią składową dynamicznie postępującej zmiany społecznej. Jest ona wielowymiarowa i nie ogranicza się do spostrzeżenia, że wszystkiego jest więcej, życie płynie coraz szybciej, a do każdego z nas dociera ogrom

¹ M. Kranz-Kurek, *Kultura lokalna a globalizacja kulturowa – próba oceny zjawiska*, „Rocznik Nauk Społecznych” 2012, tom 4(40), nr 2, s. 11-35.

² A. Ziętek, *Kultura w procesie globalizacji i integracji europejskiej*, [w:] *Naród, kultura i państwo w procesie globalizacji*, red. J. Rokicki, M. Banaś, Kraków: Wydawnictwo UJ 2004, s. 55.

informacji w krótkim czasie³. Ewolucja dokonująca się w wielu ważnych dla społeczeństwa sferach tworzy nową wartość materialną i niematerialną. Pojawiające się cyklicznie zjawisko przekształcenia tego typu działań i świadomości dokonujących się w wymiarze globalnym Alvin Toffler określa falami cywilizacyjnymi⁴. Następujące one w sposób naturalny, a sprawia je rozwój dokonujący się we wszystkich sferach życia (gospodarczego, technicznego, kulturowego czy świadomości grupowej), tworząc nową rzeczywistość świata człowieka. Obecnie żyjemy na przełomie drugiej i trzeciej fali cywilizacyjnej. Z drugiej fali pozostaje nam fascynacja technologiami – głównie informatycznymi, a trzecia otwiera okno, przez które „wdziera się” indywidualizacja stylu życia i pracy. Czas przechodzenia przez kolejne etapy zmiany uwypuklił nie tylko dobre strony postępu, ale wyznaczył również konieczność nabywania nowych kompetencji. Pierwsze z nich to umiejętności instrumentalne, drugie, praca z innymi ludźmi, w tym działalność zespołowa, budowanie relacji czy mobilność organizacyjna. W zaistniałej sytuacji człowiek podlega zmianie, doceniane są nie tylko takie zalety jak: kreatywność, indywidualność, antycypacja, refleksyjność, empatia, asertywność, ale także pełnienie funkcji lidera i wykonawcy, tudzież osoby potrafiącej dawać pomoc i wsparcie, która jest również zdolna odebrać właściwą formę pomocy⁵.

Na tak zarysowanym tle przemian społeczno-kulturowych rysuje się pozycja pozaszkolnej kultury muzycznej, ogniskująca język muzyki, tradycje, zwyczaje, styl życia, zainteresowania, umiejętności i preferowane wartości adolescentów (dorastającej młodzieży). Stanowi ona w pewnym sensie „siłę” przetrwania w zmieniającej się rzeczywistości społeczno-kulturowej, gospodarczej, politycznej i „siłę” budowania tożsamości młodych w aspekcie ciągłości i zmiany.

Oczekiwania artystyczne młodych adeptów sztuki muzycznej mogą być rozbieżne z tymi, które oferuje im środowisko życia: dom rodzinny, szkoła (głównie obligatoryjny program nauczania szkolnej edukacji muzycznej, brak organizacji zajęć pozalekcyjnych i inne). Jednakże chętna do muzykowania młodzież często w edukacji równoległej znajduje zaspokojenie swych dążeń i zainteresowań, głównie w zajęciach pozaszkolnych⁶. Miejscem ich spotkań i wielorakiej aktywności stają się: domy kultury, świetlice środowiskowe, ogniska pracy pozaszkolnej, grupy podwórkowe,

³ P. Sztompka, *Socjologia zmian społecznych*, tłum. J. Konieczny, Kraków: Wyd. Znak 2007, s. 90.

⁴ A. Toffler, *Trzecia fala*, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy 1986, s. 15.

⁵ K. Ferenz, *Humanistyczny wymiar kształcenia na kierunku Pedagogika*, [w:] B. Jędrychowska (red.), *Człowiek. Idea. Dzieło. Prace dedykowane Profesor Stefanii Walasek*, Wrocław: Wydawnictwo Chronicon 2013, s. 231-238.

⁶ E. Szubertowska, *Muzyczna aktywność własna a świadoma percepcja muzyki młodzieży szkół średnich*, Bydgoszcz: Wyd. Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego 2002, s.11.

amatorskie zespoły muzyczne, chóralne, a także środki masowego przekazu (mass media czy Internet)⁷.

We wspomnianych instytucjach, w przeciwieństwie do szkolnictwa artystycznego, typowym formom pracy (lekcje, ćwiczenia, treningi) towarzyszą treści dostosowane do oczekiwań i zainteresowań uczestników zajęć. Edukacja pozaszkolna posiada odmienną strukturę organizacyjną, formy i metody pracy⁸. Pozbawiona jest klasyfikacji i oceniania, rywalizacji, jednorodnych schematów działań edukacyjnych, wymogów szkolnych. Program zajęć realizowany jest w atmosferze sprzyjającej rozwojowi sztuki muzycznej i dostosowany do gustów uczestników zajęć. Środowisko zajęć i jego klimat stanowi pierwsze podłoże problemu badawczego, drugim będą wytwory aktywności muzycznej i pozamuzycznej uczestników zajęć pozaszkolnych. Nie sposób pominąć udziału młodzieży w uzewnętrznianiu własnych odtwórczych i twórczych pomysłów, jak np. koncerty domowe i środowiskowe, czynny udział w przeglądach zespołów artystycznych, konkursach, dialogach między uczestnikami zajęć, czy korespondencje z rówieśnikami spoza granic kraju⁹.

Podjęty zamysł badawczy inspirowany został doświadczeniem własnym autora, działalnością naukowo-dydaktyczną (prowadzeniem prac magisterskich i doktorskiej)¹⁰ oraz analizą literatury przedmiotu. Zamiarem stało się do wzbogacenia wiedzy na temat pozaszkolnej aktywności muzycznej adolescentów. Adolescencja jest somatycznym i psychologicznym odzwierciedleniem biologicznych procesów dojrzewania i kształtującego wpływu wywieranego przez rodzinę, kulturę i subkulturę. Zawiera w sobie całość przemian, jakie muszą zajść, aby młody człowiek stał się zdolny do funkcjonowania w społeczeństwie dorosłych. Wspomniane przemiany, dotyczą zarówno sfery poznawczej, emocjonalnej, motywacyjnej oraz społecznej, a ich zakres i gwałtowność z jaką zachodzą, są nieporównywalne z jakimkolwiek innym okresem życia człowieka¹¹.

Dla przygotowanego projektu wybrano spojrzenie jakościowe, kierując je na wybraną grupę młodzieży aktywną muzycznie. Przedsięwzięty zamiar pozwolił na poznanie subiektywnych doświadczeń i przeżyć respondentów w kontekście współczesnej rzeczywistości¹². Cel badań skoncentrowany został wokół problemu dotyczącego poznania doświadczeń muzycznych adolescentów partycypujących w

⁷ M. Kisiel, *Rozwijanie zainteresowań muzycznych dzieci i młodzieży poprzez uczestnictwo w różnych formach zajęć pozalekcyjnych*, [w:] M. Kisiel (red.), *Pedagogiczne aspekty rekreacji, turystyki i wypoczynku dzieci i młodzieży w przedszkolu, szkole i poza szkołą*, Dąbrowa Górnicza: Wyd. WSB 2010, s. 27-37.

⁸ E. Rogalski, *Muzyka w pozaszkolnej edukacji muzycznej*, Bydgoszcz: Wyd. WSP, 1992, s. 45.

⁹ J. Uchyła-Zroski, *Promuzyczne zachowania młodzieży i ich uwarunkowania*, Katowice: Wyd. UŚ 1999, s.15.

¹⁰ Seminarium magisterskie prowadzone w Instytucie Pedagogiki, Wydział Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach oraz seminarium doktorskie realizowane w Akademii WSB w Dąbrowie Górniczej pod kierunkiem dra hab. Mirosława Kisiela, prof. UŚ w latach 2017-2022.

¹¹ czytelniamedyczna.pl/2710,dorastanie-a-choroba-przewlekla-wybrane-zagadnienia.html, [7.10.2022].

¹² D. Kubinowski, *Jakościowe badania pedagogiczne. Filozofia-Metodyka-Ewaluacja*, Lublin: Wyd. UMCS, 2010, s. 59.

różnych formach pozaszkolnej aktywności muzycznej, w tym ukazanie powodów podejmowania przez młodzież pozaszkolnej działalności muzycznej, poznanie aspiracji ich uczestnictwa w tych zajęciach oraz płynących z tego korzyści muzycznych i pozamuzycznych, a także pokazanie wpływu uwarunkowań środowiskowych na ich pozaszkolną aktywność muzyczną. Badania ukierunkowane zostały na adolescentów uczęszczających na pozaszkolne zajęcia muzyczne do placówek kulturalno-oświatowych (domy kultury, młodzieżowe domy kultury, ogniska pracy pozaszkolnej, miejskie kluby), a także instytucje wyznaniowe (np. schole parafialne) oraz prywatne zajęcia indywidualne (nauka śpiewu, gry na instrumencie muzycznym). Eksplorację zrealizowano na terenie wybranych miast Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii zlokalizowanej na obszarze konurbacji górnośląskiej w Polsce¹³.

Zgromadzony materiał empiryczny poddano analizie jakościowej, która polegała na transkrypcji wywiadów z zachowaniem np. ekspresji emocji istotnych z perspektywy wywiadu. Dokonano także krytycznej analizy znaczeń spisywanych wypowiedzi respondentów uwzględniając interpretację znaczenia, czyli dogłębną krytyczną interpretację tekstu. Uzyskane informacje pozwoliły na opracowanie wniosków, które stały się wymiernym efektem prowadzonych badań¹⁴.

Na podstawie przeprowadzonych analiz pozyskanego materiału empirycznego, jakim były wypowiedzi badanych uzyskano następujące konkluzje¹⁵.

Pozaszkolne zajęcia muzyczne były dla badanych miejscem zdobywania wiedzy i umiejętności muzycznych, perfekcyjnego wykonawstwa muzycznego (techniczno-artystycznego), przestrzenią realizowania nowych celów, marzeń, pragnień i wdrażania niekończących się twórczych pomysłów. Na pozaszkolną aktywność muzyczną badanych adolescentów mieli wpływ: rówieśnicy, mass media, muzykujący członkowie rodziny oraz nauczyciele muzyki. Pozaszkolna aktywność muzyczna badanej młodzieży w wielu przypadkach w różnym stopniu determinowała ich zachowania i postawy życiowe, modelując zachowania, wprowadzając w świat wartości. Pozaszkolne zajęcia muzyczne stanowiły dla wielu bazę i wzór atrakcyjnego spędzania czasu wolnego, jako ważnego elementu jakości życia, od którego zależą: dobre samopoczucie, radość, optymizm, wiara we własne siły i poczucie podmiotowości w odniesieniu do własnych decyzji i zachowania. Podjęcie aktywności w sferze muzycznej pozwoliło wypowiadającym się na odnalezienie własnych zainteresowań, które implikowały większą mobilność i przeciwdziałanie sedentaryzmowi (siedzącemu trybowi życia). Dla części z badanych zanurzenie się w

¹³ stat.gov.pl/statystyka-regionalna/jednostki-terytorialne/inne-jednostki-przestrzenne/gornoslasko-zaglebiowska-mertopolia-gzm/, [7.10.2022].

¹⁴ D. Chlasta-Oblak, *Pozaszkolna aktywność muzyczna adolescentów*, maszynopis pracy doktorskiej przygotowanej pod kierunkiem dr hab. Mirosława Kisiel, prof. UŚ, Akademii AWB, Dabrowa Górnicza 2022.

¹⁵ Kwestionariusz wywiadu częściowo ustrukturyzowanego zrealizowany w latach 2018-2021.

muzyce pozwalało uzyskać stan eskapizmu – ucieczki od problemów związanych z życiem społecznym, codziennością i rzeczywistością w świat iluzji i wyobrażeń. Badani dostrzegli również korzyści wynikające z procesów globalizacji kultury, chociażby w zakresie dostępności do różnych wytworów i możliwości szybkiej komunikacji, tudzież sprawnego dostępu do potrzebnych w muzykowaniu informacji (filmy, nuty, nagrania, lekcje). Jedynie jednostki z troską wskazywały na wartość kultury rodzimej i deklarowali chęć pielęgnowania jej pamięć. Ale to już domena młodości, która nie chce roztkliwiać się nad przeszłością, tylko z entuzjazmem i ciekawością patrzy w przyszłość.

Udokumentowane narracje młodych, zwłaszcza ich głębokie doświadczenia i przeżycia muzyczne stały się mocnym głosem w publicznym dyskursie i zarazem autentycznym świadectwem zapotrzebowania na rozwijanie pozaszkolnej edukacji muzycznej. Z perspektywy przebytych obostrzeń Pandemii SARS-COV2 – pozaszkolne zajęcia muzyczne (poza pedagogiem, psychologiem, terapeutą) mogą być również wsparciem dla dzieci i młodzieży w trudnym okresie dorastania. Badania wniosły do praktyki pedagogicznej lepsze zrozumienie problemów młodzieży w trudnym okresie dorastania. Ukazały bowiem doniosłą rolę pozaszkolnej aktywności muzycznej w rozwoju młodego człowieka w sferze estetycznej, intelektualnej, emocjonalnej, fizycznej i społecznej. Odnotowano z jednej strony fascynację badanych nowymi przejawami kultury oraz możliwościami porozumiewania się z użyciem środków masowej komunikacji, z drugiej, zarysowała się potrzeba poszukiwania bezpośredniego kontaktu z realnym współwykonawcą i odbiorcą oraz potrzeba przynależności do grupy społecznej.

Nakreślony zamysł projektowy warto kontynuować, uwzględniając różnice populacyjne i środowiskowe oraz podejmowane przez środowiska społeczne działania interkulturowe.

Streszczenie

Treść wystąpienia oscyluje wokół zagadnień aktywności muzycznej podejmowanej przez dorastającą młodzież (adolescentów) w ramach działalności pozaszkolnej. Relacja z prowadzonych w paradygmacie interpretatywnym badań dotyka problematyki globalizacji kultury. Uzyskane wyniki ujawniają intencje, obszary realizacji oraz korzyści jakie grupa respondentów dostrzega w swojej pozaszkolnej aktywności muzycznej.

Słowa kluczowe: działalność pozaszkolna, aktywność muzyczna, adolescent, globalizacja kultury.